

Weronika Nawracaj

PREZYDENTURY RZĄDZĄCE WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

PREZYDENTURY RZĄDZĄCE
WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Weronika Nawracaj

Prezydentury rządzące we współczesnym świecie

Kraków 2023

Weronika Nawracaj
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
📧 <https://orcid.org/0000-0003-1951-8566>
✉ weronika.nawracaj@student.uj.edu.pl

© Copyright by Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ and Weronika Nawracaj, 2023

Recenzent
Prof. dr hab. Marek Bankowicz, UJ

Opracowanie redakcyjne
Magdalena Kowalewicz

Projekt okładki
Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-308-0 (druk)
ISBN 978-83-8138-309-7 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381383097>

Portrety wykorzystane na okładce pochodzą z Wikipedii (licencja Creative Commons)

Niniejsza publikacja została sfinansowana ze środków Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim

Wydawnictwo Księgarnia Akademicka
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
System prezydencki	11
1.1. Geneza systemu prezydenckiego	11
1.2. Założenia teoretyczne	14
1.3. Problemy systemu prezydenckiego	18
Rozdział 2	
System prezydencki w USA	23
2.1. Ewolucja systemu prezydenckiego w USA	23
2.2. Prezydentura na gruncie rozwiązań. Konstytucja USA a faktyczna pozycja głowy państwa w systemie politycznym	32
2.3. Wybory prezydenckie w USA	42
Rozdział 3	
System prezydencki w Rosji	53
3.1. Kształtowanie się systemu prezydenckiego w Rosji 1989-1993	53
3.2. Pozycja prezydenta na gruncie konstytucji z 1993 roku	66
3.3. Rosyjska hiperprezydentura w praktyce	75
Rozdział 4	
System prezydencki w krajach Ameryki Łacińskiej	91
4.1. Kształtowanie się niepodległych państw w regionie	91
4.2. Argentyna	94
4.3. Boliwia	104
4.4. Brazylia	118
4.5. Chile	129
4.6. Wenezuela	141

Rozdział 5

System prezydencki na Cyprze	157
5.1. Uwagi o historii Cypru	157
5.2. Prezydencjalizm na Cyprze, czyli system polityczny Republiki Cypryjskiej	162
5.3. Rozwiązania ustrojowe Tureckiej Republiki Północnego Cypru	169
5.4. Uwagi końcowe	173
 Zakończenie	 175
Bibliografia	183
Streszczenie	197
Summary	199
Indeks osobowy	201

Wstęp

System prezydencki jako forma rządów nieodzownie kojarzony jest z amerykańskim systemem politycznym. Nie jest to wszakże skojarzenie błędne, gdyż prezydencjalizm zawsze pośrednio związany jest z analizą systemu amerykańskiego, który stał się dla niej początkiem, a tym samym punktem odniesienia. Niemniej jednak z prezydenturami rządzącymi, a więc silną pozycją głowy państwa w systemie, która swoje umocowanie znajduje w przepisach konstytucyjnych i praktyce, mamy do czynienia także w innych częściach świata, w formie daleko odbiegającej od swojego pierwowzoru. Niedosięgnięty północnoamerykański wzorzec systemu prezydenckiego doczekał się swoich reinterpretacji w Rosji, Ameryce Południowej, a także na Cyprze.

Celem pracy jest ukazanie, iż system prezydencki nie jest systemem jednolitym, jak zwykło się go nazywać, sztywnym, co ukaże przedstawiona w pracy analiza systemowa wymienionych państw. Owa sztywność podziału władzy przypisana do tej formuły rządu zdaje się być jednym z elementów konstruujących typ idealny, jakim żaden system polityczny w praktyce być nie może i nie potrafi. Zamiarem pracy jest także ukazanie, iż rządzące prezydentury mogą występować w różnych wariantach relacji pomiędzy organami władzy, a tym samym współczesny system prezydencki, choć nie ukształtował się tak, jak system parlamentarno-gabinetowy w wyniku doświadczeń, praktyki różnych rozwiązań, ale został powołany do życia mocą decyzji ustrojodawcy jako sztywna forma rządów, współcześnie przechodzi proces, który zdaniem autorki można nazwać ewolucją. Ewolucją, która w zależności od państwa, jego historii politycznej, genezy i cech charakterystycznych przebiega w różnym kierunku, począwszy od przerodzenia się klasycznej prezydentury rządzącej w hiperprezydencjalizm, a więc prezydenturę absolutystyczną, czy też w silny prezydencjalizm wzbogacony o elementy parlamentarne.

Państwa, których systemy polityczne będą analizowane, zostały wybrane ze względu na kryterium geograficzne. Stany Zjednoczone stanowią przykład prezydencjalizmu najbardziej zbliżonego do typu idealnego, tj. do systemu prezydenckiego obecnego w wielu teoretycznych koncepcjach. Ponadto kraj ten jest kolebką przywołanej formuły rządów. Federacja Rosyjska stanowi przykład kraju, w którym silna władza politycznego przywódcy jest nieodzownym elementem

państwowości, a współcześnie znalazła swój wyraz w prezydenckiej formule rządów. Analizie poddane zostaną także rozwiązania systemowe państw Ameryki Łacińskiej, to jest Argentyny, Boliwii, Brazylii, Chile i Wenezueli, zdaniem autorki obrazujące niejednorodność interpretacji północnoamerykańskiego prezydenccjalizmu w regionie, a wręcz obecność jego śladowych ilości, wypartych przez rodzime rozwiązania, tworzone na potrzeby praktyki politycznej. Ostatnie z wymienionych państw, Cypr, stanowi przykład jedynego państwa w Europie, w którym funkcjonuje prezydenccjalizm na tle antagonizmów etnicznych społeczności go zamieszkującej.

Autorka pracy zdaje sobie sprawę, iż wybrane państwa nie stanowią katalogu zamkniętego światowych prezydenccjalizmów, pomijając chociażby cały zbiór państw Afryki frankofońskiej, w której przyjęty został system prezydencki w różnorodnej formie. Faktem jest, iż praca nie wyczerpuje bibliograficznych możliwości tematu.

Na potrzeby pracy autorka korzysta z polsko- i anglojęzycznej literatury przedmiotu z dziedziny systemów politycznych, historii, a także prawa ustrojowego. Bazę rozważań podjętych w pracy stanowią monografie naukowe. Liczne dokumenty konstytucyjne, a także inne akty prawne omawianych krajów są głównym źródłem przeprowadzanej analizy systemowej. Na jej pogłębienie pozwala odwołanie się do praktyki politycznej poprzez sięgnięcie do baz danych zawierających wyniki wyborcze, co daje możliwość uchwycenia dynamiki personalnych zmian, jakich doświadczały organy państwowe. Tekst wzbogacają odwołania do artykułów pochodzących z czasopism naukowych, raportów sporządzonych przez polskie i zagraniczne ośrodki badawcze typu *think tank*, a także tekstów o charakterze publicystycznym.

Niniejsza praca została napisana w paradygmacie hermeneutyczno-humanistycznym, gdyż ten wzorzec naukowości daje najszersze możliwości, jeśli chodzi o opracowanie podejmowanej tematyki. Tym samym autorka staje na stanowisku, iż opis, interpretacja zjawisk mających miejsce w systemie politycznym, stanowi *clou* zrozumienia analizowanego zjawiska. Jednocześnie autorka zdaje sobie sprawę z toczonego w doktrynie nierozstrzygalnego sporu o prym wzorca naukowego w obrębie dyscypliny. Metodologia pracy opiera się na jakościowych metodach badawczych: przede wszystkim należy tu wymienić analizę treści, która posłużyła do przeprowadzenia analizy dokumentów konstytucyjnych poszczególnych państw. Autorka korzysta także z metody porównawczej pozwalającej na wyciągnięcie wniosków na podstawie różnic pomiędzy analizowanymi systemami prezydenckimi. W pracy zostanie zastosowana także metoda historyczno-genetyczna, umożliwiająca ukazanie procesu kształtowania się poszczególnych systemów prezydenckich na tle historii politycznej konkretnych państw.

Niniejsza praca składa się z pięciu rozdziałów merytorycznych i zakończenia, w którym znajdują się wnioski kończące rozważania nad rządzącymi prezydenturami występującymi w analizowanych państwach. Objętościowe różnice między

poszczególnymi częściami pracy są wynikiem charakteru analizowanej materii. Najdłuższy ze wszystkich, rozdział czwarty, swoim rozmiarem przewyższa inne części pracy, gdyż obejmuje analizę systemową pięciu państw Ameryki Łacińskiej, wzbogaconą o historię polityczną regionu, która zdaniem autorki jest kluczowa w przypadku ukształtowanych tam prezydenjalizmów.

Rozdział pierwszy pracy ma na celu wprowadzenie do teoretycznych zagadnień systemów politycznych, ze szczególnym wyróżnieniem systemu prezydenckiego. W tej części pracy ukazana jest jego geneza na tle systemu parlamentarnego i semiprezydenckiego, będącego jego daleko posuniętą formą racjonalizacji w kierunku wzmocnionej egzekutywy. Kolejno przytoczone są teoretyczne koncepcje systemu prezydenckiego, autorów takich jak Arend Lijphart, Stanisław Gebethner, Juan J. Linz, Matthew S. Shugart i John M. Carey. W rozdziale tym zarysowane zostają pojęcia rządzącej, aktywistycznej, absolutystycznej prezydentury, odpowiadające kolejno modelom sprawowania władzy prezydenckiej ukształtowanej w Stanach Zjednoczonych, V Republice Francuskiej i Federacji Rosyjskiej. Rozdział kończą rozważania na temat problemów, z jakimi borykają się systemy prezydenckie.

Drugi rozdział pracy dotyczy amerykańskiego systemu prezydenckiego. Rozważania na temat ukształtowanej rządzącej prezydentury w tym kraju rozpoczynają się podrozdziałem dotyczącym ewolucji systemu politycznego, a tym samym pozycji głowy państwa w nim. Przedstawiony proces obejmuje okres od usamodzielniania się kolonii spod panowania Korony Brytyjskiej, poprzez ewolucję modelu prezydentury przez cały XIX wiek, kolejno w XX wieku do lat 70., aż do bieżącego okresu. Kolejny podrozdział traktuje o pozycji amerykańskiego prezydenta na gruncie konstytucji z 1787 roku, a także jego faktycznej pozycji w państwie. Rozważania kończy tematyka amerykańskiej procedury wyborczej głowy państwa.

Tematem rozdziału trzeciego jest system prezydencki funkcjonujący w Federacji Rosyjskiej. W tej części pracy zostaje przedstawiony okres przemian politycznych, ustrojowych, które doprowadziły do ukształtowania się systemu współczesnej Rosji, z wszelkimi jego cechami charakterystycznymi. Analizie poddana zostaje pozycja prezydenta na gruncie konstytucji z 1993 roku. Rozdział kończy analiza rosyjskiej hiperprezydentury w praktyce. Zawarto w niej kwestię procedury wyborczej głowy państwa, gdyż stanowi ona szczególny element rosyjskiego systemu, utrudniający dostęp do urzędu prezydenta obywatelom. Kolejno przytoczone zostają zmiany, jakie zaczęły zachodzić w Rosji jeszcze za rządów Borysa Jelcyna, a jakie rozwinął Władimir Putin i pośrednio także Dmitrij Miedwiediew.

Tematyka rozdziału czwartego poświęcona jest systemowi prezydenckiemu w Ameryce Południowej. Rozważania na ten temat zawarte są w podrozdziale traktującym o kształtowaniu się niepodległych państw w regionie. Tego rodzaju charakterystyka ma na celu ukazanie tendencji, jakie w południowoamerykańskich systemach politycznych, w mniejszym lub większym stopniu, wystąpiły od uzyskania niepodległości po czasy bieżące. Kolejne pięć podrozdziałów dotyczy

prezydencjalizmów ukształtowanych w państwach, takich jak Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile i Wenezuela. Oprócz analizy obecnie obowiązujących dokumentów konstytucyjnych autorka przedstawia proces formowania się systemu politycznego danego państwa – od uzyskania przez nie niepodległości do czasów współczesnych. W tym kontekście, oprócz omówienia rozwiązań konstytucyjnych z przeszłości analizowanych państw, przytoczona zostaje także dynamiczna praktyka funkcjonowania południowoamerykańskiego systemu politycznego.

Ostatni rozdział pracy dotyczy Cypru, który jest jedynym państwem w Europie, w którym występuje system prezydencki, i jednocześnie najmniejszym na świecie państwem stosującym to rozwiązanie ustrojowe. W przypadku Cypru autorka przeprowadza analizę systemu nie tylko na podstawie dokumentów konstytucyjnych greckiej części Cypru, a więc Republiki Cypryjskiej, oraz Tureckiej Republiki Północnego Cypru, ale także dużą uwagę przykłada do historii politycznej tego kraju. Jest to szczególnie ważne, gdyż Cypr podzielony jest na dwie niezależne państwowości, które ukształtowały się w wyniku wieloletniego konfliktu Greków i Turków Cypryjskich, przy udziale obcych państw, takich jak Turcja, Grecja czy Wielka Brytania. W przypadku analizy prezydencjalizmu Republiki Cypryjskiej podstawę stanowi konstytucja z 1960 roku, niebędąca w pełni respektowana z powodu podziału wyspy. Niemniej jednak przypadek cypryjski jest szczególnie ciekawy z racji istnienia prezydencjalizmu w tak szczególnym położeniu geopolitycznym wyspy.

Rozdział 1

System prezydencki

1.1. Geneza systemu prezydenckiego¹

System prezydencki to jedna z trzech form rządu współczesnego państwa funkcjonującego w reżimie demokratycznym, obok systemu parlamentarno-gabinetowego i semiprezydenckiego. W literaturze przedmiotu wyodrębnia się także szwajcarski system rządów zgromadzenia, będący formą nieprzystającą do kategorii podstawowych systemów. Każda z powyższych form zawiera w sobie specyficzny układ relacji pomiędzy segmentami władzy, co powoduje, iż klasyczne systemy rządów często wyodrębniane są na podstawie ich stosunku do zasady, jaką jest podział władzy². Mimo ukształtowania się podziału na różne systemy polityczne praktyka ich funkcjonowania w politycznej rzeczywistości skłania do wniosku, że są to kategorie niejednorodne, pełne różnych odmian, czerpiące od siebie nawzajem rozwiązania lub konstruujące je w sposób opozycyjny do siebie. Tym samym nie da się wskazać czystych systemów prezydenckich, parlamentarno-gabinetowych czy też semiprezydenckich, gdyż są to swego rodzaju typy idealne.

Przedstawione formy rządów ukształtowały się w toku przemian na gruncie prawa konstytucyjnego oraz praktyki politycznej. O ile system parlamentarno-gabinetowy jest wytworem doświadczeń, praktyki różnych rozwiązań, a system semiprezydencki jego daleko posuniętą formą racjonalizacji w kierunku wzmocnionej egzekutywy, wyrosł na gruncie praktyki konstytucyjnej takich państw jak Republika Weimarska, Finlandia w latach 1919-1999 i V Republika Francuska, o tyle system prezydencki ma zupełnie inną genezę i rozwój³. W tym zestawieniu

---

¹ Fragmenty niniejszego podrozdziału wykorzystano w: W. Nawracaj, *Czym jest system prezydencki?*, „Wspólna Perspektywa” 2022, nr 2.

² J. Szymałek, *Modernizacja i akomodacja konstytucyjnych systemów rządów we współczesnych systemach politycznych*, „Politeja” 2007, nr 7, s. 154.

³ System parlamentarno-gabinetowy jest formą rządów ukształtowaną w toku praktyki konstytucyjnych prób i błędów. Tym samym zjawisko racjonalizacji, a więc usprawnienia systemu, jest jego nieodłącznym elementem. W literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa podstawowe znaczenia tego pojęcia: jurydyzację mechanizmów funkcjonowania systemu politycznego, a także wzmocnienie egzekutywy. W ramach tej drugiej koncepcji możemy

system prezydencki jawi się jako sztywna forma rządów, co wynika z tego, że został on wypracowany i powołany do życia na mocy decyzji ustrojodawcy⁴ – inaczej niż system parlamentarny, będący „nader elastyczną i pojemną formą rządów”⁵. Tym samym system parlamentarno-gabinetowy oraz system prezydencki są sobie przeciwstawne, natomiast system półprezydencki stanowi syntezę ich wybranych elementów⁶. Chronologiczne spojrzenie na kształtowanie systemów politycznych pozwala dostrzec, iż pierwszym systemem była parlamentarno-gabinetowa forma rządów, która zaczęła się kształtować na początku XVIII wieku w Anglii. System prezydencki był odpowiedzią na parlamentaryzm, która dokonała się wraz z uchwaleniem konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki 17 września 1787 roku. Tym samym rozkład ciężkości w trójkącie relacji rząd – prezydent – premier w obydwu tych systemach jest zupełnie inaczej rozłożony. O tym, czy dany system polityczny uznamy za prezydencki, czy też parlamentarny, decydują czynniki, które w zależności od przyjętej koncepcji różnią się między sobą⁷. Jednak podstawowym kryterium podziału między tymi systemami jest określenie tego, jak została przeprowadzona zasada podziału władzy między określonymi organami władzy. W systemie parlamentarnym władza nie jest restrykcyjnie odseparowana, natomiast odwrotna sytuacja występuje w formie rządów prezydenckich, gdzie mamy do czynienia z jej sztywnym podziałem.

Jak już wspomniano, początek pojawienia się systemu prezydenckiego jest tożsamy z uchwaleniem amerykańskiej konstytucji w 1787 roku, która była wynikiem prac, powołanego przez II Kongres Kontynentalny, Konwentu w Filadelfii pod przewodnictwem George’a Washingtona. System polityczny przyjęty w konstytucji Stanów Zjednoczonych miał niebagatelny wpływ na rozwój konstytucjonalizmu światowego. Jako pierwsza konstytucja w znaczeniu formalnym, oparta na podziale władzy i suwerenności ludu, wprowadzała ona instytucję prezydenta,

---

wyróżnić racjonalizację proprezydencką i propremierowską. Ta pierwsza premiuje pozycję szefa gabinetu, dzięki czemu jest on faktycznym liderem, druga natomiast polega na uczynieniu pozycji głowy państwa najważniejszym elementem władzy wykonawczej. Tym samym system semiprezydencki jest emanacją w praktyce zjawiska racjonalizacji w kierunku wzmocnionej egzekutywy typu proprezydenckiego.

⁴ M. Sobolewski, *Zasady demokracji burżuazyjnej i ich zastosowanie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969, s. 144.

⁵ M. Bożek, *System parlamentarny i jego ewolucja – próba syntezy*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, nr 1, s. 35.

⁶ M. Bankowicz, *Prezydentury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 14.

⁷ Interesującym przykładem jest koncepcja rozróżnienia systemu prezydenckiego od parlamentarnego autorstwa José Antonia Cheibuba, wedle którego decydującym kryterium w tym podziale jest prawo parlamentu do odwołania rządu. Wraz z jego występowaniem można uznać, iż analizowany system jest parlamentaryzmem gabinetowym, jeśli nie parlamentaryzmem. Zob. szerzej: J.A. Cheibub, *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 34-35.

nadając mu niepodzielną władzę wykonawczą⁸. Niewątpliwie na kształt konstytucji i przyjęcie takiego systemu rządów wpływ miała również amerykańska myśl konstytucyjna Ojców Założycieli, która została ukształtowana przez wcześniejsze wydarzenia, takie jak wojna o niepodległość, tworzenie przez byłe kolonie własnych systemów politycznych, Artykuły Konfederacji czy też możliwość upadku Unii⁹. Za naczelną zasadę konstytucji, a tym samym systemu prezydenckiego, uznano podział władzy, który objawia się na różnych płaszczyznach – Andrzej Pułło wskazuje ich trzy¹⁰. Pierwsza to płaszczyzna organizacyjna. Polega ona na przekreśleniu kluczowych dla systemu parlamentarno-gabinetowego odpowiedzialności egzekutywy przed władzą ustawodawczą i możliwości rozwiązania ciała ustawodawczego przez władzę wykonawczą. Kolejna płaszczyzna nosi nazwę personalnej i ma związek z zasadą *incompatibilitas*, a więc zakazem łączenia roli posła ze stanowiskiem w zakresie władzy wykonawczej. Ostatnia z płaszczyzn, funkcjonalna, dotyczy rozdzielenia kompetencji i funkcji organów władzy. Tak szeroko zakrojony i realnie wprowadzony podział władzy miał swoje źródło w przeświadczeniu, iż brytyjski ustrój był systemem złym, niezgodnym z konstytucją, a nawet niedemokratycznym, co było w dużej mierze spowodowane „wszechwładzą króla wynikającą z braku wystarczających gwarancji rozdzielenia władz”¹¹. Niebagatelny wpływ na tak szeroko zakrojone przyjęcie zasady podziału władzy miała także myśl polityczna Monteskiusza, a przede wszystkim jego dzieło *O duchu praw*. Jak pisze Ryszard M. Małajny, w „dniu otwarcia filadelfijskiej Konwencji *O duchu praw* było już dla Amerykanów dziełem klasycznym, podręcznikiem wiedzy ustrojowej uznanym przez delegatów za »ewangelię polityczną« [...]”¹².

Kolejną ważną cechą prezydenckiego systemu rządów, zawartą w konstytucji z 1787 roku, jest łagodzenie opisanej powyżej separacji władz konkretnymi, precyzyjnie określonymi mechanizmami systemu hamulców i równowagi. O ile jednak w systemie parlamentarnym zasada *checks and balances* występuje w znaczeniu

---

⁸ M. Sczaniecki, *Powszechna historia państwa i prawa*, red. K. Sójka-Zielińska, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1997, s. 331.

⁹ A. Pułło, *System prezydencki*, [w:] *Konstytucyjne systemy rządów. Możliwości adaptacji do warunków polskich*, red. M. Domagała, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997, s. 59.

¹⁰ O ile podział władzy na płaszczyźnie organizacyjnej, personalnej i funkcjonalnej uznamy za poziome wprowadzenie tej zasady, o tyle możemy także mówić o jej poziomym podziale. Tym samym wprowadzona zasada federalizmu, a więc rozdział władzy między struktury stanowe i ogólnopaństwowe federalne, mogłaby być uznawana za jego przejaw. J. Szymańnek, *Determinanty amerykańskiego systemu prezydenckiego*, [w:] *Idee, instytucje i praktyka ustrojowa Stanów Zjednoczonej Ameryki*, red. P. Laidler, J. Szymańnek, M. Grzybowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 213.

¹¹ *Ibidem*, s. 209.

¹² R.M. Małajny, *Doktryna podziału władzy „Ojców Konstytucji” USA*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1985, s. 110, *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, nr 749.

pozytywnym, to znaczy afirmuje współdziałanie różnych segmentów władzy, o tyle w systemie prezydenckim władze mają się hamować, tak by jedna z nich nie urosła w siłę bardziej niż druga¹³. Do wspomnianych mechanizmów należy zaliczyć między innymi kontrolę sądową konstytucyjności prawa, a także szereg praw prezydenta, takich jak prawo: weta względem Kongresu, wygłaszania orędzi, zwoływania sesji nadzwyczajnych czy też w sytuacjach szczególnych odraczania obrad. Wiceprezydent natomiast posiada prawo przewodniczenia Senatowi. Z drugiej strony Kongres ma możliwość odrzucenia weta prezydenckiego, prawo postawienia prezydenta w stan impeachmentu czy też możliwość udziału w nadzwyczajnych wyborach prezydenckich¹⁴.

Innymi dwoma cechami konstytucyjnymi, o których pisze A. Pułło i które stały się nieodłącznymi elementami systemu prezydenckiego, wynikającymi z postanowień konstytucji z 1787 roku, jest dwuizbowość ciała ustawodawczego i brak rządu z premierem na czele. Zasada dwuizbowości parlamentu ułatwiała połączenie zasady podziału władzy z ideą równoważenia. Brak gabinetu jest bezpośrednio powiązany z organizacją władzy wykonawczej w tym systemie. Otóż funkcja prezydenta i premiera są ze sobą połączone. Głowa państwa odgrywa więc szczególną rolę, która zakłada jej „silną i stabilną prezydenturę o jednoznacznie przywódczych cechach”¹⁵.

Przedstawiona geneza systemu prezydenckiego ukazuje, jak bardzo system ten jest związany z historią Stanów Zjednoczonych i zasadami ustanowionymi w konstytucji z 17 września 1787 roku. Tym samym prezydencka formuła rządów zawsze pośrednio związana jest z analizą systemu amerykańskiego, który stał się dla niej punktem odniesienia.

1.2. Założenia teoretyczne¹⁶

Jak każda forma rządów system prezydencki posiada zestaw cech właściwych tylko sobie. W tej części pracy zostaną przytoczone komponenty konstytuujące prezydenccjalizm jako taki, wybrane koncepcje ukazujące to zagadnienie z różnych perspektyw, a także wyodrębniony zostanie model prezydentury rządzącej, aktywistycznej, obecnej w systemie semiprezydenckim i hiperprezydenckim. Na tym etapie pracy analiza cech systemu prezydenckiego będzie próbą przedstawi-

¹³ J. Szymanek, *Determinanty...*, s. 216.

¹⁴ A. Pułło, *System prezydencki...*, s. 66.

¹⁵ M. Bankowicz, *Prezydentury...*, s. 40.

¹⁶ Fragmenty niniejszego rozdziału wykorzystano w: W. Nawracaj, *Boliwijski prezydenccjalizm w świetle konstytucji z 2009 r. Wadliwa kopia klasycznego systemu prezydenckiego czy oryginalna konstrukcja ustrojowa?*, [w:] *Głos – tożsamość – rytm*, red. A. Ścibior, Kraków 2022, *Monografia Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 3.

nia jego elementów bez bezpośredniego odwoływania się do rozwiązań systemu amerykańskiego, a także innych państw, gdyż to nastąpi w dalszej jej części.

Do trzech głównych filarów systemu prezydenckiego należą: separacja władzy, jednoosobowa władza wykonawcza oraz polityczna nieodpowiedzialność władzy wykonawczej przed władzą ustawodawczą. Podział władzy w tym systemie jest przeprowadzony bardzo rygorystycznie, co możemy zauważać w różnych przejawach funkcjonowania systemu. Pełnia władzy ustawodawczej należy do parlamentu, natomiast egzekutywa – do prezydenta. Z separacją władzy łączy się zasada niepołączalności stanowisk, polegająca na tym, iż będąc przedstawicielem władzy ustawodawczej, nie ma się możliwości pełnienia funkcji z zakresu władzy wykonawczej. Głowa państwa nie ponosi politycznej odpowiedzialności przed władzą ustawodawczą, co jest kolejnym filarem systemu prezydenckiego. Nie funkcjonują tu także znane z systemu parlamentarnego instytucje wotum zaufania i nieufności. Całość władzy wykonawczej oddana zostaje jednej osobie, w tym przypadku prezydentowi, co sprawia, iż w tym przypadku mamy do czynienia z egzekutywą monistyczną, która zakłada podporządkowanie ministrów głowie państwa¹⁷. Prezydent jest zarówno głową państwa, jak i jednoosobowym rządem, spełnia względem niego funkcje pomocnicze. Głowa państwa wykonuje swoje funkcje rządzenia bezpośrednio i jest zwierzchnikiem całego aparatu wykonawczego. Jest wybierana w wyborach bezpośrednich, co daje jej legitymizację wyborczą równą z parlamentem. Przy charakteryzacji systemu prezydenckiego warto wspomnieć także o zasadzie hamulców równowagi, która w tym przypadku polega na „wzajemnym powściągnięciu się władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej”¹⁸. Do jej przykładów zalicza się np. konstytucyjną kontrolę prawa i procedurę impeachmentu. W rozdziale drugim niniejszej pracy rozwiązania tego typu zostaną omówione na konkretnych przykładach z systemu amerykańskiego.

Przedstawiona powyżej charakterystyka systemu prezydenckiego to jedna z wielu tego rodzaju koncepcji. Arend Lijphart wskazuje na trzy podstawowe cechy systemów prezydenckich. Pierwsza z nich dotyczy wyboru głowy państwa: prezydent ma być wybierany w wyborach powszechnych. Druga mówi o tym, że jego kadencja nie może zostać skrócona przez parlament, tym samym jest on więc niezależny od zaufania parlamentu. Ostatnią cechą jest sam kształt egzekutywy, tj. jednoosobowość¹⁹.

Zupełnie inną wizję elementów koniecznych, składających się na system prezydencki, przedstawia S. Gebethner. Autor ten stwierdza, iż w systemie

¹⁷ Ł. Jakubiak, *Rządy i głowy państw*, [w:] *Systemy polityczne. Podręcznik akademicki*, t. 1, red. M. Bankowicz, B. Kosowska-Gąstoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019, s. 192.

¹⁸ M. Bankowicz, *Prezydentury...*, s. 24.

¹⁹ A. Lijphart, *Thinking About Democracy. Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*, Routledge, London 2008, s. 141-143.

prezydenckim pośredni czy też bezpośredni wybór prezydenta nie ma konstruktywnego znaczenia, gdyż nie przesądza to jeszcze o ukształtowaniu podstaw prezydenckiego systemu rządów. Istotne natomiast jest to, iż ministrowie odpowiadają politycznie przed prezydentem²⁰. Do innych cech, które według Gebethnera konstytuują system prezydencki, należą: odpowiedzialność prezydenta w formie bezpośredniej czy pośredniej wobec wyborców, a także jednocześnie panowanie i rządzenie – prezydent jest więc głównym ośrodkiem decyzyjnym w państwie²¹.

Jeszcze inną koncepcję cech systemu prezydenckiego prezentuje J.J. Linz, wedle którego system ten definiowany jest przez pięć podstawowych elementów. Pierwszy dotyczy tego, iż głowa państwa jest wybierana w wyborach powszechnych na określoną kadencję. Drugi element dotyczy tego, iż w prezydenccjalizmie głowa państwa posiada kontrolę nad składem rządu i administracji. Kolejna cecha nawiązuje do wspomnianego już we wcześniejszych koncepcjach braku wymogu zaufania parlamentu względem władzy wykonawczej. Czwarta cecha systemu prezydenckiego to dualizm demokratycznej legitymizacji, który polega na tym, że zarówno władza wykonawcza, jak i ustawodawcza wybierane są w wyborach powszechnych. Ostatni element, który składa się na prezydenccjalizm, to sztywność systemu, a więc nieprzerwalność kadencji zarówno władzy wykonawczej, jak i ustawodawczej²².

Kolejną koncepcją dotyczącą założeń systemu prezydenckiego jest propozycja amerykańskich badaczy, M.S. Shugarta i J.M. Careya, którzy wskazują na cztery podstawowe cechy tego systemu. Pierwsza dotyczy wyboru prezydenta w wyborach powszechnych; druga tego, iż kadencje głowy państwa i parlamentu są sztywno określone, a organy te nie są uzależnione od swojego wzajemnego zaufania. Kolejna cecha zakłada, iż to prezydent tworzy rząd i administrację, której przewodniczy. Ostatni element, uznany przez powyższych autorów za kluczowy, to konstytucyjnie zagwarantowany udział prezydenta w procesie ustawodawczym, co jest niewątpliwie nawiązaniem do jednego z elementów zasady *checks and balances* – prawa weta prezydenckiego, które może zostać odrzucone przez parlament²³.

Przedstawione powyżej cechy w różnych koncepcjach badawczych stanowią sedno systemu prezydenckiego, warto jednak zaznaczyć, iż ta forma rządów nie musi być ograniczona tylko do prezydenccjalizmu amerykańskiego, nazywanego

²⁰ S. Gebethner, *System rządów parlamentarno-gabinetowych, prezydenckich oraz rozwiązania pośrednie*, [w:] *Konstytucyjne systemy rządów. Możliwości adaptacji do warunków polskich*, red. M. Domańska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997, s. 77.

²¹ Idem, *Modele rządów prezydenckich*, Instytut Organizacji Zarządzania i Doskonalenia Kadr, Warszawa 1982, s. 7.

²² M. Hartliński, *Prezydenccjalizacja współczesnej polityki*, „Szkice Humanistyczne” 2012, nr 2, s. 92-93.

²³ M.S. Shugart, J.M. Carey, *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, s. 19-21.

także rządzącym, który niewątpliwie jest niedoścignionym ideałem. We współczesnych systemach politycznych możemy obserwować systemy będące prezydencjalizmem zmodyfikowanym, zawierającym elementy parlamentaryzmów. Takie modyfikacje systemu prezydenckiego możemy zaobserwować w państwach Ameryki Łacińskiej, gdzie do systemu prezydenckiego przenikają mechanizmy parlamentarne²⁴.

Inny model prezydentury, aktywistyczny, możemy zaobserwować w systemie semiprezydenckim, którego współczesnym przykładem jest V Republika Francuska, proklamowana wraz z konstytucją uchwaloną 4 października 1958 roku w „wyniku kompromisu gen. Ch. De Gaulle’a, zwolennika silnej i jednoosobowej i ponadpartyjnej władzy wykonawczej z rzecznikami ustroju parlamentarno-gabinetowego”²⁵. Choć obecnie jest to forma systemu zaliczana raczej do grupy zrationalizowanych systemów parlamentarnych w kierunku wzmocnionej głowy państwa, nie sposób nie odnieść wrażenia, że model ten wytwarza szczególnie silną pozycję prezydenta w całym systemie. Jak sama nazwa wskazuje, system ten łączy w sobie komponenty prezydencjalizmu z parlamentaryzmem. Podział władzy został przeprowadzony w duchu przewagi władzy wykonawczej nad ustawodawczą. Głowa państwa wybierana jest w wyborach powszechnych, kreuje politykę państwa i jest jednocześnie szefem zarówno państwa, jak i władzy wykonawczej. To, co pozwala odróżnić ten system od systemu prezydenckiego, to fakt, iż prezydent dzieli władzę wykonawczą z premierem i rządem. Prezydent ponosi odpowiedzialność konstytucyjną, lecz nie polityczną; posiada uprawnienia wymagające i niewymagające kontrasygnaty. Mało klarowny podział władzy wykonawczej między prezydenta i rząd z premierem staje się problematyczny w sytuacji koabitacji, a więc gdy pochodzą oni z różnych środowisk politycznych. W takiej sytuacji funkcje głowy państwa są niejako sprowadzone do litery konstytucji. Zupełnie inaczej jest, gdy rządząca większość wywodzi się z tej samej partii, co głowa państwa. Wtedy, jak pokazuje praktyka polityczna, prezydent przejmuje uprawnienia premiera, w efekcie czego staje się najsilniejszym organem władzy.

Charakterystyczną cechą tego systemu jest kwestia odpowiedzialności politycznej. Prezydent powołuje premiera i rząd, ale odpowiadają oni politycznie przed parlamentem. Jednocześnie prezydent może rozwiązać parlament, przed którym sam nie odpowiada politycznie. Pozycja rządu jest uprzywilejowana w stosunku do parlamentu, gdyż ma duży wpływ na jego funkcjonowanie, a jego projekty mają pierwszeństwo. Takie osłabione usytuowanie ciała ustawodawczego w systemie relacji jest wynikiem antyparlamentarnych dążeń przy tworzeniu konstytucji,

---

²⁴ Przykładem funkcjonowania takiego systemu jest Dżibuti, gdzie istnieje instytucja premiera, który jest wykonawcą decyzji prezydenta. Nie zmienia to jednak tego, iż system ten zaadaptował to stanowisko z systemu parlamentarnego.

²⁵ E. Popławska, *Instytucja prezydenta w systemie politycznym V Republiki Francuskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1995, s. 7.

w związku z negatywnymi doświadczeniami na gruncie III Republiki Francuskiej, gdzie supremacja parlamentu względem innych organów władzy skutkowałą niestabilnością i nieefektywnością systemu²⁶.

Widzimy więc, że choć system semiprezydencki zaliczany jest do grupy zracjonalizowanych systemów parlamentarno-gabinetowych, to zawarty w nim model prezydentury jest skrojony na potrzeby silnych, charyzmatycznych jednostek. Francuska konstytucja z 1958 roku nie bez powodu zawiera wiele niedopowiedzeń – wynika to z faktu, iż ma być to prezydentura „aktywistyczna, w żadnym wypadku zaś symboliczna i formalistyczna”²⁷.

Ostatnim wyróżnionym modelem jest hiperprezydenccjalizm, gdzie faktyczna pozycja głowy państwa jest dużo silniejsza niż pozycja pozostałych komponentów władzy. Przykładem takiego kraju jest Rosja, której system zostanie omówiony w trzecim rozdziale pracy. Hiperprezydenccjalizm obecny w tym kraju odznacza się niezwykle mocnymi uprawnieniami głowy państwa, promieniującymi na inne organy władzy, co ma niebagatelny związek z tradycją monarchii absolutnej. Stąd też system ten nazywany jest prezydenturą absolutystyczną.

1.3. Problemy systemu prezydenckiego²⁸

System prezydencki, jak każda forma rządów, posiada pewnego rodzaju wady, które często nie są bezpośrednio zauważalne na poziomie analizy konstrukcyjnej. Część problemów związanych z funkcjonowaniem systemu ujawnia się dopiero na etapie jego praktycznego zastosowania w konkretnym środowisku ustrojowym.

W przypadku systemu prezydenckiego jego głównym problemem jest utrudniona implementacja na inny grunt niż północnoamerykański. Amerykański prezydenccjalizm do dziś pozostaje niedoścignionym wzorem tej formy rządów, podczas gdy system parlamentarno-gabinetowy występuje częściej, tworząc całą mozaikę systemów zachowujących poszczególne modelowe rozwiązania. Próby implementacji systemu prezydenckiego, głównie w Ameryce Łacińskiej, kończą się często niepowodzeniem i prowadzą do tworzenia karykatur tej formy rządów, która nabiera cech szczególnych, innych niż amerykański pierwowzór²⁹. Tak więc o ile system parlamentarny dzięki swojej elastyczności i możliwości zastosowania w nim całej gamy procedur racjonalizacyjnych może być bez przeszkód przeno-

²⁶ W. Skrzydło, *Ustrój polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, red. eadem, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005, s. 137.

²⁷ M. Bankowicz, *Prezydentury...*, s. 81.

²⁸ Fragmenty podrozdziału wykorzystano w: W. Nawracaj, *Zalety i wady systemu prezydenckiego oraz parlamentarno-gabinetowego*, „Wspólna Perspektywa” 2022, nr 2.

²⁹ A. Antoszewski, *Czy prezydenccjalizm jest niebezpieczny?*, [w:] *Amerykomania. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Andrzejowi Mani*, t. 2, red. W. Bernacki, A. Wala-szek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 1.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Federacji Rosyjskiej przyjęta w ogólnonarodowym referendum w dniu 12 grudnia 1993 roku ze zmianami, zatwierdzonymi podczas głosowania wszechrosyjskiego w dniu 1 ipca 2020 r., tłum. A. Kubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.
- Konstytucja Federacyjnej Republiki Brazylii z dnia 5 października 1988 r, tłum. A. Wojtyczek-Bonnand, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004.
- Konstytucja Polityczna Republiki Chile, tłum. A. Wojtyczek-Bonnand, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- Konstytucja Republiki Argentyny z 1 maja 1853 r.
- Konstytucja Republiki Cypryjskiej, tłum. L. i P. Akritidis, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.
- Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki, tłum. A. Pułło, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002.
- Konstytucja Tureckiej republiki Cypru Północnego z dnia 7 maja 1985 r.
- Konstytucja Wenezueli z 1961 roku.
- Konstytucja Wenezueli z 1999 roku.
- Konstytucja Wielonarodowego Państwa Boliwii z 2009 roku, tłum. Max Planck Institute, Oxford University Press.
- Resolution 353 of 20 July 1974, the Security Council, S/RES/353(1974).
- Resolution 357 of 14 August 1974, the Security Council, S/RES/357(1974).
- Resolution 541 of 18 November 1983, the Security Council, S/RES/541(1983).
- Russian Federation. State Duma elections. 18 September 2016. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Warszawa 2016.
- Ustawa o Prezydencie RFSRR z 24 kwietnia 1991 r.
- War Powers Resolution of 1973, Public Law 93-148, 93rd Congress, 7 November 1973.

Opracowania

- Acton E., *Rosja dziedzictwo caratu i władzy radzieckiej*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2013.
- Adamczyk A., *Cypr. Dzieje polityczne*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2002.
- Antoszewski A., *Czy prezydenjalizm jest niebezpieczny?*, [w:] *Amerykomania. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Andrzejowi Mani*, t. 2, red. W. Bernacki, A. Walaszek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Bankowicz M., *Ameryka Łacińska: czas konfliktów zbrojnych*, [w:] *Historia polityczna świata XX wieku. 1901-1945*, red. M. Bankowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004.

- Bankowicz M., *Ameryka Łacińska: Demokratyczne Eksperymenty*, [w:] *Historia polityczna świata XX wieku*, t. 2, red. M. Bankowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004.
- Bankowicz M., *Autorytaryzm i totalitaryzm – analiza porównawcza*, [w:] *Totalitaryzmy XX wieku. Idee, instytucje, interpretacje*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Bankowicz M., *Prezydentury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
- Bankowicz M., *Przywódcy polityczni współczesnego świata. Mężowie stanu, demokraci i tyrani*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007.
- Bankowicz M., Kosowska-Gąstoł B., *Systemy polityczne. Podręcznik akademicki*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019.
- Barański S., *Brazylia*, [w:] *Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*, red. P. Łaciński, Difin, Warszawa 2013.
- Barcik K., *Polityczne, społeczne i ekonomiczne konteksty przywództwa i myśli politycznej Hugo Cháveza* [rozprawa doktorska], Kraków 2017.
- Bosiacki A., *Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 1993 roku*, [w:] *Konstytucjonalizm rosyjski. Historia i współczesność*, red. A. Bosiacki, H. Izdebski, Arkana Historii, Kraków 2013.
- Bosiacki A., *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Federacji Rosyjskiej przyjęta w ogólnonarodowym referendum w dniu 12 grudnia 1993 roku ze zmianami, zatwierdzonymi podczas głosowania wszechrosyjskiego w dniu 1 lipca 2020 r.*, tłum. A. Kubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.
- Bosiacki A., Izdebski H., *Konstytucjonalizm rosyjski. Historia i współczesność*, Arcana, Kraków 2013, *Arkana Historii*.
- Bożyk S., *Status ustrojowy władzy wykonawczej w Republice Argentyny*, [w:] *Ustrój państwa, myśl polityczno-prawna, współczesne systemy rządów*. Prace ofiarowane profesorowi zw. nauk prawnych Adamowi Jamrozowi z okazji Jego Jubileuszu, red. S. Bożyk, A. Olechno, Temida 2, Białystok 2018.
- Bożyk S., *System Konstytucyjny Argentyny*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016.
- Brewer-Carias A.R., *The 1999 Venezuelan Constitution-Making Process as an Instrument for Framing the Development of Authoritarian Political Regime*, [w:] *Framing the State in Times of Transition. Case Studies in Constitution Making*, ed. L.E. Miller, L. Aucoin, United States Institute of Peace Press, Washington 2010.
- Cheibub J.A., *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511813344>.
- Corwin E.S., *The President: Office and Powers 1787-1957. History and Analysis of Practice and Opinion*, New York University Press, Washington 1957.
- Czyżowicz W., *Boliwia. Zarys rozwoju politycznego*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych przy KC PZPR, Warszawa 1984.
- Dankowski M.Z., Orłowska N., *Ameryka Łacińska. Dzieje i kultura*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016.
- Dimeo Álvarez C., *Boliwaryzm, zmiany ideologiczne, polityczne i filozoficzne. Refleksje na temat rewolucyjnego procesu politycznego w Wenezueli*, [w:] *Dwieście lat niepodległości państw Ameryki Łacińskiej. Perspektywa historyczna i wyzwania współczesności*, red. K. Krzywicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012.
- Domarańczyk Z., *Wyspa pięciu flag*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1973.
- Drygalska A., *Chávez sięga po czwartą władzę, czyli jak Prezydent Wenezueli podporządkował sobie telewizję*, [w:] *Doświadczenia demokracji w Ameryce Łacińskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej przez Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonij-*

Streszczenie

System prezydencki jako forma rządów nieodzwrotnie jest kojarzony z amerykańskim systemem politycznym. Nie jest to wszakże błędne skojarzenie, ponieważ prezydencjalizm zawsze pośrednio jest związany z analizą systemu amerykańskiego, który stał się dla niej początkiem, a tym samym punktem odniesienia. Niemniej jednak z prezydenturami rządzącymi, a więc z silną pozycją głowy państwa w systemie, która swoje umocowanie znajduje w przepisach konstytucyjnych i w praktyce, mamy do czynienia także w innych częściach świata, w formie daleko odbiegającej od pierwowzoru.

Celem pracy jest ukazanie, że system prezydencki nie jest ani systemem jednolitym, jak zwykło się go nazywać, ani sztywnym, co pokazuje przedstawiona w pracy analiza systemowa. Owa sztywność podziału władzy, przypisana do tej formuły rządu, zdaje się jednym z jego elementów konstruujących typ idealny, jakim żaden system polityczny w praktyce być nie może i nie potrafi. Zamiarem pracy jest ukazanie, że rządzące prezydentury mogą występować w różnych wariantach relacji między organami władzy, a tym samym współczesny system prezydencki przechodzi proces, który zdaniem autorki można nazwać ewolucją. Ewolucja ta, w zależności od państwa, jego historii politycznej i genezy powstania czy cech charakterystycznych, przebiega w różnych kierunkach, począwszy od przerodzenia się klasycznej prezydentury rządzącej w hiperprezydencjalizm (a więc w prezydenturę absolutystyczną) czy też w silny prezydencjalizm wzbogacony o elementy parlamentarne.

Rozdział pierwszy pracy ma na celu wprowadzenie do teoretycznych zagadnień systemów politycznych, ze szczególnym wyróżnieniem systemu prezydenckiego. W tej części pracy ukazano jego genezę na tle systemów parlamentarnego i semiprezydenckiego. Następnie przytoczono teoretyczne koncepcje systemu prezydenckiego. W rozdziale zarysowano też pojęcia rządzącej, aktywistycznej, absolutystycznej prezydentury. Rozdział kończą rozważania na temat problemów, z jakimi borykają się systemy prezydenckie.

Drugi rozdział pracy dotyczy amerykańskiego systemu prezydenckiego. Dociekania o ukształtowanej rządzącej prezydenturze w tym kraju rozpoczyna podrozdział dotyczący ewolucji systemu politycznego, a tym samym pozycji w nim głowy państwa. Kolejno omówiono kwestie statusu amerykańskiego prezydenta na gruncie konstytucji z 1787 roku, jego faktycznej pozycji w państwie, a także rozważania na temat procedury wyborczej głowy państwa.

Tematem rozdziału trzeciego jest system prezydencki funkcjonujący w Federacji Rosyjskiej. W tej części pracy przedstawiono okres przemian politycznych i ustrojowych, które doprowadziły do ukształtowania się systemu współczesnej Rosji, z wszelkimi jego cechami charakterystycznymi. Analizie poddano pozycję prezydenta na gruncie konstytucji z 1993 roku. Rozdział kończy analiza rosyjskiej hiperprezydentury w praktyce.

Tematyka rozdziału czwartego dotyczy systemu prezydenckiego w Ameryce Południowej. Rozważania na ten temat rozpoczyna podrozdział traktujący o kształtowaniu się niepodległych państw w omawianym regionie, co ma na celu ukazanie tendencji, jakie w południowoamerykańskich systemach politycznych, w mniejszym lub większym stopniu, wystąpiły od uzyskania niepodległości po czasy bieżące. Kolejne pięć podrozdziałów dotyczy prezydenjalizmów ukształtowanych w państwach takich jak: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile i Wenezuela.

W ostatnim rozdziale pracy przeanalizowano przykład Cypru – jedyne państwa w Europie z systemem prezydenckim, które jest jednocześnie najmniejsze na świecie wśród stosujących to rozwiązanie ustrojowe. Analizę systemu tego kraju przeprowadzono na podstawie dokumentów konstytucyjnych Republiki Cypryjskiej oraz Tureckiej Republiki Północnego Cypru, wzbogacając ją o historię polityczną Cypru.

Słowa kluczowe: system prezydencki, prezydent, prezydentury rządzące, konstytucja, Stany Zjednoczone Ameryki, Federacja Rosyjska, Ameryka Południowa, Cypr

Summary

The Ruling Presidencies in the Modern World

The presidential system as a form of government inevitably makes one think about the American political system. This is not a wrong association, as any analysis of the American system involves presidentialism, which became its beginning and thus a point of reference. Nevertheless, ruling presidencies, i.e., the strong position of the head of state in the system, which is anchored in constitutional regulations and practice, are also present in other parts of the world, in a form that is far removed from the American original.

The aim of the work is to show that the presidential system is neither uniform, as it is usually called, nor rigid, as shown in the system analysis presented in the paper. The rigidity of the division of powers ascribed to this formula of government seems to be one of the elements that construct an ideal type, which no political system can or is able to be in practice. The intention of the work is to show that ruling presidencies may occur in diverse variants of relations between the authorities, and thus the contemporary presidential system is undergoing a process that, in the author's opinion, can be called an evolution. Depending on the state, its political history, genesis and characteristics, this evolution proceeds in a various directions, from the transformation of the classic ruling presidency into hyper-presidency (i.e., an absolutist presidency) to a strong presidency coupled with parliamentary elements.

The first chapter of the work is intended to introduce theoretical issues of political systems, with particular emphasis on the presidential system. It presents the genesis of this system against the background of the parliamentary and semi-presidential system. Further on, the theoretical concepts of the presidential system are presented. The chapter outlines the concepts of a ruling, activist, absolutist presidency. The chapter ends with considerations on the problems faced by presidential systems.

The second chapter deals with the American presidential system. Considerations on the ruling presidency in this country begin with a subsection on the evolution of the political system, and thus the position of the head of state in it. Subsequently, the issue of the position of the American President under the Constitution of 1787, his actual position in the state, and considerations on the election procedure of the head of state are discussed. The third chapter examines the presidential system operating in the Russian Federation. This part of the work presents the period of political and systemic transformations that led to the formation of the system of modern Russia with all its characteristic features. The position of the President under the 1993 Constitution is analyzed. The chapter ends with an analysis of the Russian hyper-presidency in practice.

Chapter four is devoted to the presidential system in South America. These considerations begin with a subsection dealing with the formation of independent states in the region. This type of characterization aims to show the tendencies that, to a greater or lesser extent, have appeared in South American political systems from gaining independence to the present. The next five subchapters deal with presidency developed in countries such as Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, and Venezuela.

The last chapter concerns Cyprus, which is the only country in Europe with a presidential system and at the same time the smallest in the world that uses this systemic solution. In the case of this country, an analysis of the system is carried out on the basis of the constitutional documents of the Republic of Cyprus and the Turkish Republic of Northern Cyprus, enriched with the political history of this country.

Keywords: presidential system, president, ruling presidencies, constitution, United States of America, Russian Federation, South America, Cyprus

System prezydencki jest nieodzownie kojarzony z silną amerykańską prezydenturą funkcjonującą w demokratycznych warunkach. Co jednak może się wydarzyć z systemem politycznym, jeśli myśl Ojców Założycieli zostanie przeszczepiona na inny grunt niż demokratyczny, północnoamerykański? Aby odpowiedzieć na to pytanie, Weronika Nawracaj w książce *Prezydentury rządzące we współczesnym świecie* przeanalizowała konstrukcje ustrojowe oraz praktykę funkcjonowania systemów prezydenckich takich państw, jak: Stany Zjednoczone, Federacja Rosyjska, Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile i Wenezuela oraz Cypr, który stanowi przykład jedyne europejskiego prezydenccjalizmu.

Zabieg polegający na doborze powyższych państw pozwolił na przeprowadzenie silnej interpretacyjnej analizy porównawczej, a tym samym na wyodrębnienie różnych kategorii tzw. rządzących prezydentur. Szerokie studium przypadków funkcjonowania systemu prezydenckiego na tle historii ustroju różnorodnych krajów pozwoliło na zbadanie natury mechanizmu sprawowania władzy we współczesnym świecie. Publikacja stanowi więc próbę zrozumienia logiki działania systemu prezydenckiego, który nie powinien i nie może być kojarzony tylko z systemem Stanów Zjednoczonych.

Książka umożliwi Czytelnikowi wyjście poza schematy w postrzeganiu systemu prezydenckiego oraz dostrzeżenie światłocienia jego funkcjonowania we współczesnym świecie.

ISBN 978-83-8138-308-0

<https://akademicka.pl>